PEDAGOGIKA OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARINING MEDIAKOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOSINI YECHISH

Otaboboyeva Feruza Ilhom qizi – Jizzax davlat pedagogika universiteti "Ingliz tili amaliy kursi" kafedrasi o'qituvchisi, mustaqil tadqiqotchi
e-mail: feruzaotaboboyeva@jdpu.uz

Ma'lumki, ta'lim jamiyat rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Har qaysi sohada yuqori bilim va malakaga ega mutaxassislar ilmiy-tadqiqot ishlanmalari bilan shug'ullanish, yangi mahsulot turlarini yaratish va texnologiyalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Jahondagi globallashuv jarayonlari va kompaniyalar o'rtasidagi mavjud chuqur raqobat muhiti mutaxassislarni ham favqulodda shunga tayyor bo'lishlarini talab etadi. Ular nafaqat o'z g'oyalarini rivojlantirish va yaratilgan nazariy modellarini amalda joriy etish uchun qulay sharoitlarni ta'minlaydilar, shu bilan birga, iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi uchun ham muhim intellektual omil hisoblanadilar.

Bugungi kunda jahonda texnologiyalar va axborotlashtirish jarayonlarining rivojlanishi davrida yuqori malakali kadrlarni egallash va yollash uchun kompaniyalar o'rtasida raqobat kurashi birmuncha oshdi. Bu nafaqat tijorat tashkilotlariga, balki ilmiy-tadqiqot markazlari, o'quv yurtlariga ham tegishlidir. Shunday ekan, zamonaviy ta'lim sifati to'g'risidagi masala birinchi navbatda hal qilinishi kerak bo'lgan muammo hisoblanadi. Aynan, oliy ta'lim muassasalari bo'lajak mutaxassislarning aniq kasbiy sohasida bilimlarini shakllantiradi.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini tubdan isloh qilish davlat ahamiyatiga molik bo'lgan ustuvor vazifa sifatida yondashilib, katta e'tibor qaratilyapti va yuqori malakali mutaxassis kadrlarni tayyorlashga erishish uchun ta'limni tashkil qilish va boshqarishning o'ziga xos talablari mavjud. Birinchidan, o'quvchi-talabalarning kasbiy bilimlarni o'zlashtirishini DTS talablariga mosligini ta'minlash. Ikkinchidan, o'quvchi-talabalarning mustaqil ijodiy faolligini davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim, ko'nikma va malakalar doirasini to'liq qamrab olishga erishish. Jamiyatning bu tarzda jadal rivojlanishi, yuqori malakali kadrlarga bo'lgan ehtiyoj – o'qituvchidan intellektual qobiliyatlarini namoyon qilgan holda, ijtimoiy talablarni qondirishni taqozo etmoqda [1].

Ijodiy faoliyatga qodir, rivojlanuvchan ta'limiy-tarbiyaviy jarayonni va shu bilan birga o'zining kasbiy kompetentligi hamda mediakompetentligini boshqara oladigan pedagoglargina jamiyatning barkamol shaxsga bo'lgan talabini qondira oladi. Hozirgi

kunda shu qadar katta ahamiyatga ega bo'lgan mediakompetentlikning ma'nosi, uning shakllanganlik darajasi, mezonlari va komponentlari to'g'risida yagona bir ta'rif yo'q. Turli pedagog-olimlar turlicha ta'rif keltiradilar, uning tarkibiy tuzilishiga ham turlicha yondashadilar.

Dunyoda mediakompetentlikni rivojlantirishning asosiy bosqichlari sifatida quyidagilar e'tirof qilinadi:

Mediakompetentlikning (atamaning o'zini kiritmasdan turib) birinchi marta 1920 yilda tilga olingan, shu yili Moskvada dunyoda birinchi kino maktabi (Hozirda Butunrossiya davlat kinematografiya instituti – VGIK) ochilgan. XX asrning 30-yillarida mediata'lim (matbuot, foto va kino materiali asosida) umumta'lim maktablarida rivojlanib borgan. Rossiya maktablarida ta'limda mediakompetentsiyaning shakllanish harakati XX asrning 60-70 yillarida faol rivojlandi. Bu mediakompetentlik tiklanishi va rivojlanishining ikkichi bosqichi bo'ldi. Bu davrda kino ta'limi va audiovizual savodxonlik ustuvorlik qildi. Pedagogika fanlari akademiyasining Badiiy tarbiya instituti ekran san'ati laboratoriyasi shu yillari faol ish olib bordi. Mediata'lim muammolariga bag'ishlangan dastlabki nomzodlik dissertatsiyalari XX asrning 60-yillarida talabalarning kinota'limi (O.A. Baranov – 1968; A.S. Karasik – 1966; Yu.M. Rabinovich – 1966 va R. G. Rabinovich 1966), radioeshitirish (V. I. Saperov – 1969), televideniening mediata'limdagi roli (S. N. Penzin –1967 va boshq.) sohasida ham bajarildi [2].

XX asrning 70-yillarida audiovizual mediata'lim g'oyalarini rivojlantirishga bag'ishlangan nomzodlik dissertatsiyalari muvaffaqiyatli himoya qilindi (N.V. Goncharova – 1970, S.V.Sokolova – 1971, I.S. Levshina – 1974, S.M. Ivanova– 1978, V.A. Monastirskiy – 1979 va boshq.) [1].

XX asrning 80-yillarida Rossiyada mediata'lim (matbuot, kinematografiya va televidenie materiali asosida) bo'yicha eksperimentlar amalga oshirila boshlandi. Ta'limda mediakompetentsiyani tadqiq qilish rivojining uchinchi bosqichi kuzatildi. Mediata'lim tadqiqotlarining chuqurlashishi, sof pedagogik tajribani tavsiflash va umumlashtirishdan mazkur fenomenning psixologik va ijtimoiy (sotsiologik) qatlamlarini aniqlashga o'tish jarayoni yuz berdi [1]. 2006-2008 yillar davomida Rossiyada mediata'limni rivojlantirish bo'yicha ko'plab ishlar amalga oshirildi. Jumladan, Rossiya mediataьlimi harakatini qo'llab-quvvatlovchi va rivojlantiruvchi tashkilotlardan: Sibirь Mediata'lim Uyushmasi, Ural mediamadaniyat va mediata'lim ilmiy-metodik Markazlari —Ta'lim. Media. Jamiyat: hamkorlik muhiti jurnalining nashr etilishiga tashabbuskorlik qildi. Ushbu jurnal 2007 yildan beri muntazam chop etilib kelinmoqda. Mediata'lim muammolari (asosan, kino, matbuot yoki televidenie bilan bog'liq xususiy, alohida aspektlarda) ko'plab olim va mutaxassislarning tadqiqot ob'ektini tashkil qilgan.

Mediata'lim va mediamadaniyatga oid ilmiy adabiyotlar tahlili o'rganilayotgan muammoning quyidagi yo'nalishlarini aniqlash imkonini berdi:

– qayd qiluvchi xarakterdagi tadqiqotlar, ularda turli yoshdagi shaxslar mediamatnlarni idrok qilishiga oid xususiyatlar haqida ma'lumot keltirilgan (I.S. Levshina, Yu.N. Usov, A.V. Fedorov, A.V. Sharikov, S.A. Shein va boshq.);

– umumnazariy xarakterdagi tadqiqotlar, ularda mediata'lim va mass- media kontseptsiyalari, modellari va metodlari ilgari surilgan va tahlilga tortilgan (L.S. Zaznobina, L. Masterman, S.N. Penzin, A.V. Spichkin, K. Tayner, Yu.N. Usov, A.V. Fedorov, A.V. Sharikov, E. Xart va boshq.);

- mediata'limning muayyan (aniq) metodikasi bilan bog'liq tadqiqotlar (L.M.Bajenova, O.A.Baranov, Ye.A.Bondarenko, K.Bezelget, D.Bekingem, K.Vorsnop, D.M.Djusubalieva, D.Konsidayn, S.N.Penzin, G.A.Polichko, Yu.M.Rabinovich, K.Tayner, Yu.N.Usov, A.V.Fedorov, A.V.Sharikov va boshqalar).

Fedorov A.V. tomonidan taklif qilingan shaxsning mediakompetentligi ta'rifi asosida, yuqori sinf o'quvchisining psixologik pedagogik xususiyatlarini e'tiborga olgan holda O.Imanova yuqori sinf o'quvchisining mediakompetentligiga ta'rif bergan. Yuqori sinf o'quvchisining mediakompetentligi (komponentlari: motivatsiyali, aloqaviy, axborotli, pertseptiv, baholovchi, faoliyatli, kreativ) – multimedia resurslarni tanlash, tahlil qilish, qo'llash, shuningdek, multimedia vositalaridan o'quv fanlari bo'yicha o'z mulьtimedia mahsulotlarini yaratish, uzatish va tarqatish maqsadida foydalanish qobiliyati.

Yuqorida keltirilgan fikrlarni inobatga olgan holda shuni ta'kidlash mumkinki, bizning fikrimizcha, pedagogik oliy ta'lim muassasalari talabalarining mediakompetentligini rivojlantirishning eng qulay usuli bu – Informatika va axborot texnologiyalari‖ kursini o'qitish jarayonida axborot texnologiyalari, multimedia-texnologiyalar vositasida rivojlantirishdir. Multimedia asoslariga oid, mediakompetentlik darajasini oshirishga qaratilgan maxsus kurslar, nazarimizda, bitiruvchilarga nafaqat oliy ta'lim muassasasida ta'lim olish, balki keyingi kasbiy pedagogik faoliyatda ham mediakompetentlikning yuqori darajasini namoyish qilish imkonini beradi.

Bu kurslar multimedia-texnologiyalardan foydalanish sohasida ta'limni davom ettirish uchun ish metodlari, bilish mustaqilligi, tadqiqotchilik faoliyatiga qiziqish, guruhda ishlash malakalarini rivojlantirish, o'zini o'zi nazorat qilish va mas'uliyatni oshirishga ko'maklashadigan ta'lim muhitini tashkil qilish imkoniyatini beradigan prinsiplar asosiga qurilishi lozim. Bunda talabalar axborot- kommunikatsion texnologiyalarini o'zlashtirish, rivojlantirish va takomillashtirish orqali mediakompetentlik layoqatiga ega bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, yuqorida keltirilgan vazifalarni amalga oshirish bo'lg'usi o'qituvchining xohishiga, xarakteriga va uning kasbiy tayyorgarligiga ham bog'liqdir. Agar inson o'zgarishlardan cho'chimasa, yangi sharoitlarda dadil qadam bilan olg'a intilsa, u qo'yilgan maqsadga qisqa muddatlarda erishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abduqodirov A., Pardaev A. Masofali o'qitish nazariyasi va amaliyoti. Monografiya. – T.: Fan, 2009. 145 b.

2. Abduqodirov A.A. Bo'lajak o'qituvchilarning axborot kommunikasiya texnologiyalariga oid kompetentligi. ―Pedagogning shaxsiy va kasbiy axborot maydonini loyihalashda axborot kommunikasiya texnologiyalariga oid kompetensiyalar‖ mavzusidagi ilmiy-amaliy anjuman materialari. – T.: TDPU, 2015. 3 b.

3. Feruza, O., & Donoxon, M. (2023). Inson faktori va axborot kommunikatsiya texnologiyalarining ingliz tilida muloqot qilish ko'nikmasi. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 431-435.

4. Feruza, O., & Sitora, A. (2023). Internet tarmoqlarining yoshlar ongiga salbiy ta'siri. International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research, 265-268.

5. Otaboboyeva, F. (2024). Communicative and pragmatic components of intercultural competence. Interpretation and researches, 2(1 (23)).

6. Otaboboyeva, F. (2023). Psychological, Pedagogical and methodological foundation of foreign language of leraners' intercultural competence. International scientific research journal.

7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining - O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida‖gi farmoni. – T.: 2017.